



Dyrevernalliansen

FAKTA OM GRISER OG PRODUKSJON AV SVINEKJØTT

OM GRISENES BEHOV OG FORHOLDENE PÅ GÅRDEN

Oppdatert 10.02.2018

Griser i kjøttindustrien lever hele livet innesperret i en trang betongbinge. Under naturlige forhold er griser aktive, nysgjerrige og lærevillige, omtrent som hunder. Mange griser reagerer med sterk frustrasjon på livet i fangenskap og utvikler adferdsforstyrrelser.

// NØKKELTALL

- Antall griser slaktet i Norge, 2017: **ca. 1,65 millioner** [1]
- Antall griser som blir kastret, 2016: **ca. 800.000** [1,2]
- Andel griser som blir vaksinert, i stedet for kastrering, 2016: **5,96% av hanngrisene** [33]
- Mens grisen i naturen (villsvinet) gjerne får 4-6 unger, føder norske purker gjennomsnittlig **14,7** grisunger ved hver fødsel. **7,7 %** av grisungene er dødfødte, og ytterligere **12,7 %** dør før avvenning ved 33,1 dagers alder.[1,2,3,4]
- På norske slakterier hadde **9 %** av de innleverte purkene liggesår i 2013.[5]
- En norsk slaktegris vokser gjennomsnittlig nesten **1 kg** daglig. [2]
- En gris som lever naturlig blir normalt cirka 15 år gammel og kan bli opptil 25-30 år under gode forhold. På norske gårder er gjennomsnittlig slaktealder for ei purke **2-3 år**.[6]

// FAKTA OM EVNENE TIL GRISER

- Griser har godt fargesyn og svært god luktesans. De gjenkjenner mennesker, og kan lett lære å se forskjell på dem.[31]
- Griser husker godt områder, og kan orientere seg etter hukommelsen og ved hjelp av lukter og synsinntrykk.[32]
- Når grisepurka skal føde bygger hun rede. Hun graver en grop i bakken, som hun fyller med gress og mose. Deretter samler hun inn gress, løv, greiner og annet bolmateriale. Når bolet er ferdig graver hun seg sakte inn, slik at hun blir liggende i en slags tunnel.[7]



Industrigriser holdes innesperret hele livet. | I. Pedersen

// INNHOLD

- GRISENS LIV I NATUREN
- UTFORDRINGER FOR GRISEN SOM HUSDYR
- KRITIKK AV GRISEHOLD
- DRIFTSFORMER MED BEDRE DYREVELFERD
- DYREALLIANSENS ARBEID
- DU KAN HJELPE GRISENE
- KILDER



GRISENS LIV I NATUREN

Dagens produksjonsgris er avlet frem fra villsvinet. Villsvin lever fremdeles i de europeiske skogene. Villsvinet og den tamme produksjonsgrisen ser forskjellig ut, men deler mange fellestrekk i levemåte. Derfor får en god innsikt i grisens naturlige behov ved å studere villsvinet i naturen.[7,8]

Sosialt liv:

Grisen lever i familier, som består av purka og ungene hennes. Hvis flere slike familier går i det samme området, lever de stort sett i fredelig sameksistens. Familiene har faste hvileplasser i området de beiter i. På plassen lager de et reir av greiner og strå. Der sover de ofte tett sammen. Grisen er renslig, og nøye med å holde reiret tørt og rent. Det faste avtreddet ligger derfor et stykke unna.[3,7,8]

Når rånene blir kjønnsmodne, forlater de søsknene. Det er ikke uvanlig at de unge rånene danner egne små flokker. En voksen râne går alene, og streifer over større områder enn familien sin. Rånene og purkene har hver sin rang-ordning, men blant frittlevende griser har rangen vanligvis forholdsvis liten betydning.[7]



Grisen er et renslig dyr, men setter stor pris på å få seg et gjørmebad. | I. L.Hauge

Bosted:

Grisen er svært tilpasningsdyktig, men trives i skog og mark. Den ønsker å være i områder med gjørmehull og vegetasjon som gir skygge. Selv om grisen ikke er territoriell, beveger den seg over forholdsvis store områder.[7,8]

Grisen mangler svettekjertler, og den glisne grisebusten gjør at huden lett blir solbrent. Derfor ønsker den et sted med skygge, og trenger en vannpytt eller helst en gjørmedam der den kan avkjøle seg. Når gjørma størkner og løsner, renses den samtidig huden for utøy. Den setter pris på opplevelsen av å ta seg et gjørmebad.[9]



Griser bruker snuten til å lukte seg fram til mat i jordbunnen. | I. L. Hauge



Griser er svært sosial og har et variert kroppsspråk. | I. L. Hauge

Aktivitetsbehov:

Grisen bruker helst mesteparten av dagen på å beite og utforske omgivelsene. Når grisen beiter, roter den med trynet i jordbunnen etter mat. Grisen har en usedvanlig velutviklet luktesans, og kan lukte seg fram til maten. Når det er nødvendig, bryter den opp jorda for å få tak i maten. Trynet til grisen er fysisk tilpasset denne måten å skaffe seg mat på. Den øvre delen er robust og kraftig, mens den nedre delen er rikt utstyrt med nerver og er svært følsomt.[7,10]

Språk:

Griser er lærenemme og svært sosiale dyr. De kommuniserer med lukt, gryntelyder og kroppsspråk. Lukten og alle signalene den gir, er den viktigste informasjonen mellom griser. Griser hilser tryne mot tryne og snuser på hverandre.[7,8,10] Kroppsspråket er variert. En underlegen gris kan senke hodet og vende det bort fra den dominante motparten. Den kan også trekke seg spontant og passivt tilbake. Slik opprettholdes freden i flokken. Griser trenger kroppskontakt, og vil gjerne ligge tett i hvile- og sovesituasjoner. [3,10]

Fødsel:

Et par døgn før fødselen får purka behov for å forlate flokken og ordne klart et passende sted å føde. Hun velger et tørt og skjermet sted. Der graver hun ei grop, og begynner å bygge reir. Hun fører reiret med tørt gress, løv og kvist som hun finner i nærheten. Hun bærer fram byggematerialet. Arbeidet tar flere timer.[7]

**Oppvekst:**

Purka får gjerne 4-6 unger i kullet. De nyfødte grisungene lukter og føler seg fram til spenene. Den spenen ungen ender opp med, blir dens faste spene. Mens de oppholder seg i bolet, har purke og unger hyppig kontakt tryne mot tryne, og de lærer å kjenne hverandres lukt og grynt. Ungene er helt avvent etter 4-6 måneder.[3]

// HUSDYRPRODUKSJON

UTFORDRINGER FOR GRISEN SOM HUSDYR

Grisen blir lett stresset av å ikke få utløp for sine naturlige aktivitetsbehov. For purka kan tiden rundt fødsel være spesielt vanskelig. Også grisungene får problemer knyttet til svært smertefull kastrering og for kort tid med moren.



Purka får flere unger enn hun klarer å ta vare på.
| K. Frivik 2013

Avl:

Norske griser er avlet for å være magre og for å ha høy ytelse, i form av å få mange griseunger og vokse unormalt fort. Gjennomsnittlig får purka nå over 14 unger per kull. Store kull fører til økt risiko for svake griseunger. Basert på purkas biologiske kapasitet anbefaler EFSA maksimalt 12 grisunger per kull. Også norske forskere har frarådet å avle for enda større kull enn i dag fordi det vil gå utover velferden til grisungene. [4,11,12,13,24] Magerhet og høy ytelse gjør grisen generelt mer utsatt for produksjonslidelser. Det bidrar til at beinlidelser og liggesår er utbredt. Dyrene kan bli halte og må slaktes tidligere.[4,14,15]

Purka og smågrisene:

Når ei grisepurke skal føde, har hun sterkt behov for å forsøke å bygge reir, selv om hun bare har litt halm og dårlig plass i bingen. Purka kan bli stresset av de utilstrekkelige forholdene, noe som kan føre til at hun ikke klarer å være en god mor. En del purker legger seg oppå ungene, slik at de dør.[11]

Det er lovlig å holde purka fiksert mens hun føder og i inntil én uke etterpå dersom de vurderes som urolige. Dette betyr at hun spennes fast i en metallramme der hun ikke engang kan snu på hodet. Ungene kan die henne gjennom sprinklene, men ellers forhindres hun fra å ha kontakt med dem.[16] Mange bønder har sluttet med dette, men en del praktiserer det fortsatt.[17]



Betongbingene gir svært begrensede muligheter for grisenes adferdsbehov | I. Pedersen 2016

Siden grisepurka får for mange unger per kull, er det et problem at griseungene skader hverandre og moren under kampen om de beste spenene. I Norge er det derfor vanlig å file ned griseungenes hjørnetenner. Tannfilingen kan være smertefull og medføre skader.[11,16,18] I naturen avvannes grisunger gradvis frem til de er 4-6 måneder. I fangenskap avvannes de derimot helt plutselig når de tas fra moren ved fire ukers alder, noe som er en stor påkjenning.[16,19]

Kastrering:

Alle hanngrisunger blir kastret. Kastreringen gjennomføres nå med lokalbedøvelse og smertebehandling, men er fortsatt smertefullt. Kastreringen gjennomføres fordi noen av hanngrisene ellers kan få en smak i kjøttet som enkelte forbrukere reagerer negativt på.[16,19]

**Slaktegrisene:**

Griser som skal føres opp til slakt, lever vanligvis trangt sammen i små betongbinger. En gris som veier 50-85 kg har krav på 0,65 m² plass. Det skal være litt strø og halm på gulvet, og noen bønder henger opp taustumper eller lignende som dyrene kan leke med.[16,35,38] For en nysgjerrig og aktiv gris er dette ikke nok for å tilfredsstille behov for bevegelse, utforsking og sosialt liv. Grisen, som naturlig bruker store deler av dagen på å søke etter mat, føres hovedsakelig med kraftfôr som spises opp på kort tid. Mange griser har magesår på grunn av for lite fiber i kosten [20,36]

Adferdsproblemer:

Små grisunger kan begynne å suge på hverandres ører eller haler når de tas fra mora. Det ser ut til at de leter etter padder, men ustanselige trykk og bitt mot mage og flanke på andre grisunger kan medføre store sår.[3,21] Hvis grisungene får leker, mye strø og nok plass til å lekeslås, skader de hverandre mindre.[22]

Grisen har en sterk medfødt motivasjon for å rote etter mat. Når de ikke får utløp for sine naturlige behov kan adferdsforstyrrelser oppstå. Halebiting er et eksempel på en slik unormal adferd fra frustrerte griser. Halen er full av nerver, og halebiting er svært smertefullt. Det kan i tillegg være inngangsport for bakterier og danne verkebyller i kroppen. Iblant kan halen gnages av helt inn til roten, og gjøre at den angrepne grisen blir lam.[4,23,37]

Griser har naturlig stabile sosiale grupper, og sammenblending av griser som ikke kjenner hverandre gir ofte slagsmål. fordi grisene har for liten plass til å etablere en rangordning på fredelig måte. Kampene kan gi sår og skader.



I naturen får grisungene die i 4-6 måneder. I fangenskap tas de fra moren ved 4-5 ukers alder. I.L. Hauge 2013

Bingen har få skjulesteder, og det kan være en stor belastning for dyr med lav rang å måtte leve så tett med dominante og aggressive dyr. Enkelte griser kan bli så ille mobbet at de til slutt dør av utmattelse. [19,21]

Helseproblemer:

Omtrent 13-14 % av griseungene dør i løpet av den første levetiden.[2] Store kull innebærer at flere grisunger har lav fødselsvekt. Slike griser er ekstra sårbare for sult og kulde, og kan ha dårlig immunforsvar fordi de får for lite råmelk. En sulten og svak griseunge vil oftere befinne seg rundt juret til mora, og lettere risikere å bli ligget ihjel.[4,11,13,24]

Slakt:

Grisene sendes med dyretransport til slakting ved 4-6 måneders alder, når de veier om lag hundre kilo. *Les faktaarket vårt om transport og slakting* .[25]

KRITIKK AV GRISEHOLD

Kritikk mot den intensive svineproduksjonen har blitt reist fra flere hold:**Rådet for dyreetikk:**

"I norsk svinehold har dårlig beinkvalitet vært en utfordring i flere tiår. Avl med sterkere vekt på bedre og mer funksjonsdyktige bein vil kunne gi bedre holdbarhet i svineproduksjonen. [...] Rådet er bekymret over at kunstig oppføring av spedgriser synes nødvendig i økende grad. Ved kunstig melkefôring tas spedgrisen vanligvis vekk fra mordyret, og sped-grisens sugebehov og behov for omsorg blir da ikke dekket." [4]

EUs veterinærvitenskapelige komité:

"The welfare of pigs appears to be negatively affected by strong reduction of available space and this occurs at all ages." [19]

Mattilsynet:

"Til tross for at næringen i 2004 igangsatte tiltak for å redusere forekomsten av bogsår hos lakterende purker, har forekomsten økt. Spedgristapet er fortsatt for høyt. Halebiting er et stort velferdsproblem for affiserte griser, og sees hos cirka 1-2 prosent av slaktegrisene." [26]



BEDRE DRIFTSFORMER

Det finnes bønder som lar grisene få være utendørs i perioder. Økologiske griser fra Gilde har tilgang til luftegård, slik at de får dagslys og frisk luft.[27] Griser fra Grøstadgris bor i hytter på et område der de kan gå fritt, tryne i jorda og leve tilnærmet normalt.[28]

// DYREVERNALLIANSENS ARBEID

Dyrevernalliansen arbeider politisk for å bedre velferden til grisene. Kjernen i arbeidet vårt er det faglige fokuset på dyrevernav. Samtidig informerer vi publikum, og gir deg som ønsker å hjelpe grisene muligheten til å bidra i arbeidet.

DYREVERNALLIANSEN ARBEIDER FOR Å:

- Gjøre avlen mindre intensiv, med mindre kullstørrelser og friskere griser.
- Erstatte kirurgisk kastrering av grisunger med en vaksine.
- La flere griser få komme utendørs.
- Opplyse publikum om hvordan svineproduksjon foregår.
- Øke tilgangen til kjøttfri mat.

// DU KAN HJELPE GRISENE

HVA DU KAN GJØRE

- Bli fadder i Dyrevernalliansen! www.dyrevern.no
- Følg Dyrevernalliansen på www.facebook.com/dyrevern
- Meld deg på våre nyhetsbrev, og få oppdateringer. www.dyrevern.no/nyhetsbrev



Støtt arbeidet vårt for at grisene skal få et bedre liv: Bli medlem i Dyrevernalliansen. | I. L. Hauge 2010



// KILDER

- [1] Animalia, Kjøttets tilstand 2017, Rapport URL: animalia.no, november 2017.
- [2] Animalia, Ingris årsstatistikk 2015, 2016.
- [3] Keeling, L. and Gonyou, H. W., (eds.), Social behaviour in farm animals, CABI Publishing, 2001.
- [4] Rådet for dyreetikk, Dagens husdyravl i et etisk perspektiv, Uttalelse, URL: radetfordyreetikk.no, 2009.
- [5] Fredriksen, B., "Bogsår og halebiting, forebygging og behandling", Paper, konferansen Gris i '13, 14.-15. november 2013.
- [6] Henriksen, B. I. (Bioforsk), "Gris - dyrevelferd", URL: agropub.no, 21. februar 2011.
- [7] Jensen, P., Dyras atferd, Landbruksforlaget, 2001.
- [8] Børresen, B., Kunsten å bli tam - folk og dyr i 18. 000 år, Gyldendal, 1994.
- [9] Bracke, M., "Review of wallowing in pigs: Description of the behaviour and its motivational basis", Applied Animal Behaviour Science 132: 1-13, 2011.
- [10] Fraser, A. and Broom, D., Farm Animal Behaviour and Welfare, CABI Publishing, 1997.
- [11] Andersen, I. L., "Fire viktige tiltak omkring grising", Svin 9, 2010.
- [12] Mælumsæter, T. (Norsvin), "Råmelk er viktig for grisenes overlevelse - på kort og lang sikt", URL: svineportalen.no, publisert 19. november 2010.
- [13] EFSA, Animal health and welfare aspects of different housing and husbandry systems for adult breeding boars, pregnant, farrowing sows and unweaned piglets, Scientific Opinion of the Panel on Animal Health and Welfare, The EFSA Journal 572, 1-13, 2007.
- [14] Animalia, Strategi for norsk svinehelse 2011-2015, Handlingsplan i samarbeid med Nortura, KLF og Norsvin, 2011.
- [15] Thingnæs, S., "Bedre drift og holdbarhet i smågrisproduksjonen", Svin 6, 2011.
- [16] Landbruks - og matdepartementet, Forskrift om hold av svin, 18. februar 2003.
- [17] Mysen, E., "Flere griseunger med fiksering", Svin 9, 2009.
- [18] Hay, M., Rue, J. et al., "Long-term detrimental effects of tooth clipping or grinding in piglets: a histological approach", Animal Welfare 13: 27-32, 2004.
- [19] The Scientific Veterinary Committee, The welfare of intensively kept pigs, The European Commission, 1997.
- [20] Van de Weerd, H. and Day, J., "A review of environmental enrichment for pigs housed in intensive housing systems", Applied Animal Behaviour Science 116: 1-20, 2009.
- [21] Benson, G.J. and Rollin, B. (eds.), The well-being of farm animals, Blackwell Publishing, 2004.
- [22] Oostindjer, M., van den Brand, H. et al., "Effects of environmental enrichment and loose housing of lactating sows on piglet behaviour before and after weaning", Applied Animal Behaviour Science 134: 31-41, 2011.
- [23] Kjelsvik, O. (Nortura), "Hvordan forebygge halebiting", URL: animalia.no, publisert i Svin 8, 2010.
- [24] Melbø, G., "Spedgris - fysiologisk bakgrunn", Husdyrforsøksmøtet, 299-302, 2002.
- [25] Dyrevernalliansen, "Fakta om dyretransport og slaktning", URL: dyrevern.no, publisert august 2012.
- [26] Mattilsynet, Mattilsynets årsrapport 2010, URL: mattilsynet.no, 2011.
- [27] Mattilsynet, Veileder B om økologisk produksjon, URL: mattilsynet.no, publisert 30. mai 2012.
- [28] Grøstadgris, "Om oss", URL: grostadgris.no, udatert, hentet 10. juli 2012.
- [29] Stenklev, E. M., (Nortura), "Økende forekomst av APP - hva gjør vi?", Paper, konferansen Gris i '13, 14.-15. november 2013.
- [30] Animalia, "Actinobacillus pleuropneumoniae (App)", URL: animalia.no, 26. september 2014.
- [31] Koba, Y. and Tanida, H., "How do miniature pigs discriminate between people? Discrimination between people wearing overalls of the same colour", Applied Animal Behaviour Science 73: 45-58, 2001.
- [32] Croney, C., Adams, K. et al., "A note on visual, olfactory and spatial cue use in foraging behaviour of pigs: indirectly assessing cognitive ability", Applied Animal Behaviour Science 83: 303-308, 2003.
- [33] Animalia, "Aldri vært slaktet så mange griser i Norge!", URL: animalia.no, 2017.
- [34] Ocepek, M., Newberry, R.C. og Andersen I.L., "Trade-offs between litter size and offspring fitness in domestic pigs subjected to different genetic selection pressures", Applied Animal Behaviour Science 193: 7-14, 2017.
- [35] Mattilsynet, Veileder for tildeling av aktivitets- og rotmateriale for gris, URL: mattilsynet.no, 10. november 2017.
- [36] Thingnæs, S.L., "Magesår en krevende utfordring", Svin 6, 2016.
- [37] Farewelldock, "Farewelldock executive summary", URL: farewelldock.eu, March 12, 2017.
- [38] Mattilsynet, Brannsikring i svinehold - Nasjonalt tilsynsprosjekt 2015, Rapport, URL: mattilsynet.no, 25. februar 2016.